

НАВЧАЛЬНИЙ ДІАЛОГ ЯК ПЕРЕДУМОВА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ДІАЛОГІЧНОГО НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ

Диалогический подход в профессиональной подготовке учителя обеспечивает преобразование руководящей позиции преподавателя и подчиненной позиции студента в равноправные отношения взаимосотрудничества. Учебный диалог на занятиях в высшей педагогической школе становится предпосылкой диалогического обучения учащихся общеобразовательных школ.

Dialogical approach in the professional training of teachers provides leading role of instructor and subordinate position of student into equal interaction. Training dialogue using in educational process of higher pedagogical educational establishment is a prerequisite of dialogical training of schoolchildren.

Результативність вирішення складних завдань, що постають сьогодні перед системою освіти, багато в чому визначається рівнем готовності випускників вищої школи до творчої вчительської праці. Проблема пошуку нових шляхів реформування педагогічної освіти пов'язана з уточненням мети, змісту, методики і технології професійної підготовки студентів, що узгоджується з тенденціями розвитку всієї системи освіти. Якщо загальноосвітня школа орієнтується сьогодні не на передачу готових знань з предмета, а на розвиток, формування творчої особистості школяра, то майбутні педагоги, закінчуючи вищий педагогічний навчальний заклад, повинні на відповідному рівні володіти технологіями особистісно-орієнтованого навчання.

Критичний аналіз практики підготовки педагогічних кадрів і рівня їхньої професійної готовності свідчить про нагальну потребу в кардинальних змінах у системі навчання вищої школи. Проблема реформування навчального процесу у вищому педагогічному закладі полягає в тому, що підвищення рівня професійної готовності майбутніх педагогів визначається

створенням умов, в яких студенти виступали б суб'єктами творчої пізнавальної діяльності, активними учасниками навчальної роботи, суб'єктами власної освіти і професійного становлення. У зв'язку з цим потрібні нові підходи до організації навчального процесу, серед яких особлива роль відводиться діалогічному підходу.

Переважаючий монологічний навчання у практиці вищого педагогічного закладу закріплює певний стереотип поведінки студентів, коли вони не можуть діяти в професійних ситуаціях, знайти оптимальний вихід з них, не мають власної думки щодо вирішення педагогічного завдання, не можуть самостійно визначити шляхи та способи його вирішення. Все це в майбутньому породжує формалізм і догматизм у професійній діяльності педагогів.

Завдання професійної підготовки полягає в тому, щоб навчити діяти студентів у нестандартних педагогічних ситуаціях, бачити протиріччя, сперечатися, доводити істинність свого погляду, формулювати, ставити і самостійно вирішувати навчальну проблему. Вирішення цього завдання стає можливим лише в процесі реалізації у практиці вищого педагогічного закладу діалогічного навчання, діалогічного підходу до організації професійно-педагогічної підготовки студентів.

Діалогічний підхід заснований на вірі в позитивний потенціал людини, необмежені творчі можливості постійного розвитку і самовдосконалення. Активність людини, її потреби в самовдосконаленні розвиваються тільки в умовах спілкування з іншими людьми, побудованих за принципом діалогу, який заснований на рівності партнерів у спілкуванні, емоційній відкритості й довірі до іншої людини, сприйнятті її як цінності у своєму внутрішньому світі. Це створює умови для спільного особистісного розвитку і творчої "співучасті" в ньому.

Теоретичне обґрунтування діалогічного підходу до організації навчального процесу послужило основою і передумовою діалогічного навчання. Ідея діалогу і його використання в практиці навчання середньої і вищої шкіл розроблялася багатьма вченими (В.С.Біблер, С.Ю.Курганів, Є.І.Пассов, Є.М.Розенбаум, В.А.Скалкін, М.М.Соломадін, В.А.Ямпольський та ін.). Розробкою комунікативного напрямку в

навчанні займалися чимало наукових колективів і методистів. До них, насамперед, варто віднести Інститут російської мови ім. О.С.Пушкіна (О.А.Леонтьєв, В.Г.Костомаров, О.Д.Митрофанова, А.Н.Щукін, М.Н.Вятютнєв, Е.Ю.Сосенко й ін.), представників методу активізації резервних можливостей особистості (А.М.Алексюк, В.К.Дьяченко, А.А.Балаєв, Ю.З.Більбух, Г.О.Китайгородська), методистів і психологів (О.О.Бодаєв, І.Л.Бім, П.Б.Гурвич, Н.В.Кузьміна, Є.С.Кузьміна, Б.Д.Паригін, А.В.Петровський, В.В.Шпалінський, А.І.Щербаков, О.П.Шубіна й ін.).

Певний інтерес становлять праці з діалогічного навчання (Ю.М.Кулюткін, Г.О.Ковальов, А.М.Матюшкін, С.Л.Рябцева). Діалогічне навчання багато дослідників розглядають як засіб розвитку творчої особистості учня, становлення його творчого мислення і нестандартного сприйняття досліджуваного навчального матеріалу.

Потреба в діалогічному навчанні особливо зростає в зв'язку з теоретичним обґрунтуванням проблемності в навчанні. Істотний крок до наближення навчання та особливостей сучасного діалогічного мислення в науці і культурі було зроблено послідовниками проблемного навчання.

На підставі вищесказаного можна зробити висновок, що діалогічне навчання характеризується як система прийомів творчого співробітництва педагога й учня, спрямована на узгодження й об'єднання їхніх зусиль, необхідних для досягнення поставленої педагогічної мети.

Але перехід від директивного до демократичного рівноправного способу навчання, від монологічного до діалогічного ніколи не відбудеться, якщо до нього не готова жодна із сторін, що беруть участь. Для того, щоб діалогічне навчання в навчальному колективі проходило як правило, а не як виняток, "необхідно кожному педагогу бути психологічно готовим, як повинен бути готовим до нього кожен учень" [1,66].

Заслуга сучасних дослідників полягає в постановці й обґрунтуванні питання актуальності підготовки вчителя до діалогічного навчання. Однак вони не ставили за мету повністю вирішити проблему підготовки вчителя до використання діалогу в навчальному процесі. Детально аналізуючи навчальні

можливості діалогу, вони, на жаль, не розкривають шляхи і методи підготовки вчителя до діалогічного навчання.

Ускладнення завдань сучасного вчителя в зв'язку зі змінами, що відбуваються в суспільстві, зумовили пошук шляхів удосконалення професійної підготовки студентів у вищій педагогічній школі.

Діалогізація процесу професійної підготовки – це не повернення до “парної педагогіки”, оскільки вона вимагає цілої системи форм навчально-професійної співпраці (групових, колективних, індивідуальних, аудиторних, позааудиторних). Їхнє впровадження припускає певну динаміку і послідовність: від максимальної допомоги викладача студентам у вирішенні навчально-професійних завдань до повної саморегуляції в професійній підготовці і налагодження стосунків партнерства між ними. Такий підхід забезпечує послідовне становлення професійно-особистісних рис до рівня рефлексивних. Мета спільної діяльності викладача і студента – розвиток в останнього спроможності до самоврядування (саморегуляції, самоорганізації, самоконтролю) в навчально-професійній діяльності. Викладач не просто ставить перед собою певні педагогічні завдання, але й прагне до того, щоб вони були внутрішньо сприйняті студентами. Він розробляє способи вирішення цих завдань, пропонує їх студентам і створює умови для освоєння. Нарешті, викладач не просто оцінює результати діяльності студентів, але і розвиває в них здатність до самоаналізу і самооцінки.

Особистісно-діяльнісний і діалогічний підходи вимагають принципово інших, ніж у традиційному педагогічному процесі, структур взаємодії викладачів і студентів.

Однією з найбільш продуктивних структур, як показує наш власний досвід і досвід інших вищих навчальних закладів [2,97-100], є індивідуально-творчий підхід.

Сьогодні гостро відчувається потреба у вчителів, що, при всіх розходженнях у поглядах, позиціях, установах, може організувати навчальний процес на принципах взаємодії, співпраці, співтворчості і взаєморозуміння. Аналіз шкільної практики свідчить про те, що роль діалогу в навчальному

процесі зростає, але вчитель не завжди готовий будувати свої стосунки з учнями на принципах діалогічного спілкування, співпереживання, співробітництва. Для нього діалог є тільки формою організації, а не педагогічною цінністю, засобом формування творчої особистості, її позиції, системи поглядів і стилю дій.

Нові складні завдання, що стоять перед школою, значно актуалізують творчу діяльність педагога, необхідність зміни його позиції в педагогічному процесі, перенесення акцентів з педагогічного впливу на педагогічну взаємодію і співпрацю вчителя й учнів у процесі навчання. Проблема формування готовності перебуває в прямій залежності з установами нових підходів до характеру сучасного навчання. Такою важливою характеристикою шкільного процесу навчання є діалог. Як було вже сказано вище, діалогічне навчання висуває особливі вимоги як до особистості вчителя, так і до набору його умінь і навичок, що визначають результативність учительської праці. Без певного рівня розвитку готовності до діалогічного навчання не можна досягти якісної зміни в професійній готовності майбутнього вчителя, забезпечити творче виконання ним своїх професійних функцій. Перевага монологічного навчання в школі і вищому навчальному закладі зумовлена низьким рівнем готовності педагога до діалогічного навчання. Недооцінка діалогу в навчальному процесі вищої школи закріплює в майбутніх педагогів невміння діяти і залучати до пізнавальної дії учнів, творчо підійти до вирішення навчальних проблем, використовувати нестандартні способи виходу з проблемних ситуацій.

Завдання полягає в тому, щоб ще в процесі навчання навчити студентів діяти в нестандартних педагогічних ситуаціях, бачити суперечливість педагогічних фактів, сперечатися, доводити, відстоювати власний погляд. Важливо, щоб у ході діалогу майбутні вчителі перебували в ситуації вибору і змушені були вирішувати питання, самостійно робити висновки, приходити до певних узагальнень.

Необхідно в ході навчальних занять розвивати в майбутніх педагогів діалогічне пізнання навколишнього світу, що починається з визнання його багатогранності, усвідомлення

наявності безлічі істин, серед яких треба знайти ті, котрі допомагають зрозуміти не тільки самого себе, усвідомити необхідність погоджувати свою значущість та інтереси з потребами й установками інших людей, але й навчити цьому своїх учнів. Діалогічне навчання можливе в тому випадку, якщо вчитель співвідносить свої погляди, думки з поглядами і судженнями інших людей, відчуває потребу в співучасті, взаємодії в системі відносин “учитель - учні”, бажання співпрацювати з ними, незважаючи на розходження в прагненнях, інтересах, установках.

Література

1. Бодалев А.А. Психологические условия гуманизации педагогического общения //Советская педагогика. - 1999
2. Кан-Калик В.А. Индивидуально-творческая подготовка учителя //Советская педагогика. - 1989
3. Ковальев Г.А. Три парадигмы в психологии - три стратегии психологического воздействия //Общение и диалог в практике обучения, воспитания и психологической консультации. - М.: АПН СССР, 1987
4. Курганов С.Ю. Психологические проблемы учебного диалога //Вопросы психологии. – 1988